

Fundacja alter eko opracowała raport „Wdrażanie nowego systemu gospodarki odpadami na Mazowszu” wraz z rekomendacjami, który stanowi wynik kompleksowego monitoringu przeprowadzonego na terenie Mazowsza od marca do czerwca 2015r. Badaniami objętych zostało 100 gmin: 50 wiejskich, 15 miejsko-wiejskich oraz 35 miejskich, w tym Warszawa. Działania monitoringowe podzielone zostały na cztery oddzielne części, co pozwoliło na całościową ocenę wdrażania nowej ustawy o odpadach. Sprawdzaliśmy: realizację obowiązku prowadzenia działań informacyjno – edukacyjnych – 100 gmin; wdrożenie systemu, na przykładzie trzech dzielnic M. St. Warszawy; funkcjonowanie serwisu interwencyjnego dla mieszkańców, na przykładzie M. St. Warszawy; roczne sprawozdania przekładane przez gminę do Urzędu Marszałkowskiego – w 50 gmin.

Każda gmina dąży do osiągnięcia wymaganych poziomów związanych z recyklingiem, oraz usprawniania lokalnego systemu gospodarowania odpadami. Często przedstawiciele władz samorządowych zastanawiają się dlaczego mieszkańcy nie segregują odpadów, albo robią to niedokładnie nie przestrzegając miejscowego regulaminu. Ważnym problemem, i zarazem wyzwaniem dla gmin jest przeciwdziałanie spalaniu odpadów w domowych piecach. Warto pamiętać, iż to od samych mieszkańców zależy czystość w gminie i jakość segregowanych odpadów, dlatego objęcie prawidłowej strategii edukacji i odpowiednia mobilizacja może być kluczem do sukcesu.

Obecnie większość gmin daje sobie radę z osiągnięciem obowiązkowych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego wykorzystania odpadów surowcowych. Najlepiej radzą sobie te gminy, w których tradycja segregacji odpadów jest dłuższa, niż wprowadzenie nowej ustawy. Dodatkowo, widać poprawę z roku na rok. Wśród badanych gmin, są takie, które w 2014r. nie osiągnęły nawet 5%, ale gminy, które mają najlepsze wyniki mogą poszczycić się nawet ponad 50% poziomem recyklingu. W ubiegłym roku gminy musiały także ograniczyć masę odpadów komunalnych biodegradowalnych przekazywanych na składowisko do 50% w stosunku do 1995r. Tutaj także wyniki są zróżnicowane. Wśród badanych gmin, najlepsze osiągi przypadają gminom wiejskim. Wydaje się jednak, że należałoby bliżej przyjrzeć się zagadnieniu odpadów biodegradowalnych, gdyż w większości miast mieszkańcy nie mają ani kompostowników, ani możliwości segregowania odpadów zielonych, natomiast na wsiach często odpady te są kompostowane we własnym zakresie, co można by było traktować jako ograniczenie ich masy, ale niejako są one „poza systemem”.

Gmina musi realizować także działania informacyjne i edukacyjne dla mieszkańców. Przeprowadzony wśród 100 gmin Mazowsza monitoring wskazuje, że tylko jedna gmina nie podjęła żadnych działań w tym zakresie. W sposobach komunikowania się z mieszkańcami dominują narzędzia informacyjne: 80 gmin – ulotki, plakaty; 23 gminy – prasa, strony internetowe; 10 gmin – tablice ogłoszeń, spotkania z mieszkańcami. Metody aktywizujące reprezentowane są w niewielkim stopniu: 3 gminy – działania bezpośrednio motywujące (np. rośliny za baterie, czy nagrody dla osiągających najlepsze wyniki segregacji), 2 gminy – publiczna debata/ konsultacje przed podjęciem uchwał rozstrzygających sposób wdrożenia zapisów ustawy. Zaledwie 15 spośród badanych gmin prowadzi serwis internetowy poświęcony gospodarce odpadowej. Większość, bo 52% gmin realizowało działania informacyjno – edukacyjne samodzielnie, bez wsparcia podmiotów zewnętrznych.

Na podstawie analizy funkcjonowania systemu odpadowego w Warszawie, można sformułować kilka podstawowych problemów. Po pierwsze mieszkańcy uskarżają się na przepełnione kontenery na odpady, z tym że ta sytuacja ma miejsce głównie podczas dni wolnych od pracy. Po drugie, znaczącym problemem jest brak poczucia odpowiedzialności za wspólną przestrzeń, co skutkuje odpadami na trawnikach, chodnikach, oraz niesprzątanymi psimi kupami. Kolejnym problemem jest brak chęci, motywacji i przekonania mieszkańców do sensu segregowania odpadów, wielu nadal ma przekonanie, iż trafiają one do jednego kontenera w śmieciarnie. Dodatkowo, zdecydowana większość ankietowanych osób uważa, iż stawki za odbiór odpadów są za wysokie.

Z drugiej strony systemu jest zaś firma, która odbiera odpady w gminie, działająca na zlecenie urzędu. Wyniki monitoringu wskazują na to, iż urzędy rzadko prowadzą kontrole w firmach odpadowych, mimo że mają do tego prawo i odpowiednie narzędzia. Wydaje się także, że nie zawsze przedstawiciele gminy wnikają w sprawozdania przekazywane im przez firmy, co niestety skutkuje tym, że sprawozdania zawierają liczne błędy i nieścisłości.

W wielu gminach powtarza się niepokojąca informacja dotycząca ZSEE. W sprawozdaniach znajduje się informacja o tym, że w danym roku, lub na przestrzeni ostatnich 3 lat nie odebrano od mieszkańców żadnego zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, pomimo, iż na terenie działa PSZOK, mobilne PSZOKI, lub organizowane są comiesięczne zbiórki ZSEE. Co ciekawe wg danych GUS w 2013r. w Polsce zebrano 4,3 kg tego rodzaju odpadów *per capita*. Dane te oczywiście są uśrednione, jednak mogą stanowić punkt odniesienia.

Sformułowaliśmy rekomendację, które mogą stać się punktem wyjścia do poprawy sytuacji:

- informacje dotyczące gospodarki odpadami w gminie powinny być dostępne na jednej podstronie, lub nawet w osobnym serwisie internetowym i traktowane jako minimalny standard komunikacyjny;
- prowadząc serwis interwencyjny warto pamiętać o: ograniczeniu czasu odpowiedzi na zgłoszoną interwencję do 2 tygodni; udzielaniu odpowiedzi na każde, nawet najbardziej błahę zgłoszenie od mieszkańca; używanie terminu „odpady” zamiast „śmieci” – sugerowanie wartości wyrzucanych przedmiotów, traktowanie ich jako surowców;
- zagadnienia informacyjne i edukacyjne skierowane do mieszkańców powinny być przekazywane z wykorzystaniem potocznych, zrozumiałych słów; należy unikać skomplikowanych, fachowych terminów;
- ważne, aby nie stosować w procesie edukacji i informacji jedynie form biernych (artykuły, ulotki), ale także metody aktywizujące, umożliwiające mieszkańcom partycypację w procesach decyzyjnych (np. konsultacje społeczne);
- dobrym rozwiązaniem jest współpraca z podmiotami zewnętrznymi, realizującymi edukację ekologiczną, m.in. organizacjami pozarządowymi, które cieszą się dużą wiarygodnością wśród społeczeństwa i mogą stanowić wsparcie dla gminy;
- warto wdrażać zasady 3R: reduce, recycle, reuse, m.in. poprzez organizację akcji zbiórki odpadów w zamian za gadżety, lub tzw. garażówek, czyli sąsiedzkich wymian niepotrzebnych rzeczy;
- warto korzystać z ogólnodostępnych, bezpłatnych materiałów edukacyjnych, np. wspierając akcje przeciwdziałające spalaniu odpadów w domach – „Kochasz dzieci – nie pal śmieci” Fundacji Arka;
- dobre efekty w przekonaniu mieszkańców do segregacji odpadów przynosi organizowanie dni otwartych w zakładach gospodarujących odpadami – sortowniach, kompostowniach, czy PSZOK-ach, oraz jawność i ogólna dostępność informacji na temat tego, co dzieje się z odpadami po odebraniu ich przez śmieciarkę;
- duże znaczenie w mobilizacji mieszkańców do segregacji ma aktywizowanie ich do działania na rzecz wspólnego otoczenia w celu przeciwdziałania anonimowości i wykształceniu postawy obywatelskiej;
- zmiana w podejściu do odpadów – to nie śmieci, a cenne surowce;
- nietrafiona nazwa „odpady zmieszane”, sugeruje, że można do takiego kosza wrzucać miks odpadów; proponowana nazwa to np. „pozostałe odpady”, czy „odpady niesegregowane”;
- zlikwidowanie możliwości wyboru opcji niesegregowania odpadów za wyższą opłatą;
- udostępnienie mieszkańcom koszy na odpady biodegradowalne i realizacja kampanii mającej na celu rozpowszechnienie segregacji tego surowca i edukacja w zakresie poprawności;
- tworzenie kompostowników osiedlowych;

- kontrola jakości segregacji i nakładanie kar za niesegregowanie odpadów, w przypadku zadeklarowania segregacji;

- mobilizacja mieszkańców do segregacji i wzajemnej kontroli np. wprowadzenie rankingu osiedli z nagrodami dla najlepszych – granty na remonty i prawe stanu altan śmieciowych (np. doświetlenie).

Cały Raport dostępny jest w wersji on-line na stronie Fundacji alter eko: www.monitorujemyodpady.pl, oraz www.altereko.pl.

Raport opracowany i wydany w ramach projektu *Kontrola obywatelska wdrożenia zapisów „ustawy śmieciowej”*, realizowanego w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.